

EDIDACTIEF Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Oogsttijd

60 % van de scholen
is in 2015 rijp voor
opbrengstgericht werken

COLOFON

Deze special over opbrengstgericht werken is gemaakt door de redactie van Didactief in samenwerking met de CED-Groep. Een financiële bijdrage is geleverd door de CED-Groep. Wilt u meer weten over de CED-Groep, neem dan contact op met Elly van der Zel (communicatie CED-Groep), tel. 010 407 15 99, e.vanderzel@cedgroep.nl of kijk op www.cedgroep.nl.

Coördinatie: Paulien de Jong
Eindredactie: Elly van der Zel en Paulien de Jong
Omslagfoto: Shutterstock
Vormgeving: Fizz NMS

Deze special is verschenen in Didactief, maart 2012, en is los te bestellen via abbonementen@tenbrink-meppel.nl
Prijs vanaf € 2,00

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didactief, Molukkenstraat 200, 1098 TW Amsterdam, tel. 020-59 000 99, www.didactiefonline.nl

De redactie dankt de volgende sponsor:

CED-Groep
Postbus 8639
3009 AP Rotterdam
www.cedgroep.nl

Taalconferentie voor vo en mbo

Inspirerende kennis- en ervaringsdag voor (taal)coördinatoren, docenten en managers in voortgezet onderwijs en mbo.

Goede taalbeheersing is de sleutel tot succes in onze samenleving. Werken aan taal en taalbeleid is daarom voor iedere school of instelling van belang. Tijdens de jaarlijkse Taalconferentie maakt u kennis met tal van onderwerpen. Zoals effectief omgaan met toetsresultaten, doelgericht werken aan taalvaardigheden met de referentieniveaus, interactief voorlezen en jeugdliteratuur (workshop).

Laat u inspireren en kom ook op vrijdag 13 april 2012!

Locatie:

Cursus- en vergadercentrum Domstad in Utrecht
Lees meer over de workshops en sprekers op: www.cedgroep.nl/taalconferentie

Opbrengstgericht werken

Op dit moment scoort 30 procent van de scholen voldoende op de inspectie-indicatoren voor opbrengstgericht werken. Ofwel: een derde van de scholen in Nederland haalt het maximale uit ieder kind.

Het werken met een groepsplan voor álle kinderen in plaats van individuele handelingsplannen, blijkt voor alle scholen in deze special een verademing. En het helpt betere opbrengsten te realiseren.

4 Van basis tot zeer intensief

Voor buurtschool Combinatie '70 zijn de rekenarrangementen een échte eyeopener. Zwakke leerlingen maken nu zonder achterstand de overstap naar het voortgezet onderwijs, getalenteerde kinderen stromen in hogere vormen van onderwijs uit.

6 'Kook een recept'

Hét taaladvies van Bert Lammens, docent Nederlands op de Rotterdamse school Thorbecke Prinsenlaan (havo/vwo). 'Zo worden ze zich bewust dat taal niet op zichzelf staat, maar van belang is om een rekenopgave te begrijpen.'

11 Passend onderwijs

De jongste leerling van groep 4 op basisschool Driekoningen in De Meern is net zeven, de oudste bijna negen jaar. 'Dit gegeven alleen al schreeuwt om passend onderwijs.'

Lang leve de leraar

Margéke Hoogenkamp
Directeur Onderzoek &
Ontwikkeling CED-Groep

Opbrengstgericht werken, dat doen leraren al zo lang hun beroep bestaat. Zij hebben hun vak gekozen omdat zij leerlingen graag iets willen leren. Met alle drukte rond beleid voor opbrengstgericht werken zou je bijna vergeten dat dit is waar het om draait: leerlingen stimuleren in hun ontwikkeling, en de leraar die daar dagelijks zijn uiterste best voor doet. Dankzij hun opleiding én hun ervaring zijn leraren de praktijkdeskundigen bij uitstek. Maar als er een manier is om betere leerresultaten te halen, willen ze die zeker leren kennen. Op voorwaarde dat de aanpak praktisch bruikbaar is en iets oplevert voor hun onderwijs, in hun klas én in hun school. Praktijkkennis van leraren, gecombineerd met kennis van theorie en onderwijsbeleid is onze basis om betere leerresultaten te behalen. En inspectieproof.

Het boek *Teach Like a Champion* van Doug Lemov is zo'n praktisch instrument met theoretische onderbouwing. Lemov bezocht leraren die opmerkelijke resultaten in de klas bereikten en zette deze om in 49 praktische tips. Eén daarvan is: de bliksembeurten. Je geeft onverwacht snelle beurten en wacht niet tot leerlingen hun vingers opsteken waardoor de betrokkenheid van alle leerlingen toeneemt. In de video die wij van leerkrachten maakten, zie je hoe effectief en inspirerend zo'n bliksembeurt is.

Doelgerichtheid staat bij opbrengstgericht werken natuurlijk voorop. Niet eerst een activiteit bedenken en naderhand zien of deze heeft geholpen. Maar je voortdurend afvragen: wat voor school wil ik zijn? Wat wil ik met mijn groep bereiken? En altijd op basis van data die zo duidelijk zijn dat ze een leraar in de klas een stuur in handen geven. Maak eens een 4D van uw organisatie: Data, Duiden, Doelen, Doen. Uiteindelijk gaat het om het Doen: het opbrengstgericht werken in de klas met een passend lesaanbod, goede instructie en een stimulerend pedagogisch klimaat. De set praktische technieken uit het boek van Lemov ondersteunt deze doelgerichte visie met antwoorden op vragen als: Hoe leg je de lat hoog bij je leerlingen? Hoe houd je leerlingen bij de les? En hoe bouw je aan een goede klassencultuur? Zo ontstaat duurzame onderwijsverbetering. Leraren die op deze manier werken, ervaren het effect van opbrengstgericht werken in hun dagelijkse onderwijspraktijk: leerlingen behalen betere leerresultaten en... leraren krijgen nog meer plezier in hun werk. Lang leve de leraar! ■

De organisatie in 4D

‘Niet de methode, maar het doel is nu uitgangspunt’

Drie jaar geleden ging de Rotterdamse buurtschool Combinatie '70 aan de slag met opbrengstgericht werken. Het verzamelen van data, toetsgegevens, bleek dé oplossing om te komen tot verbeterdoelen. ‘Elke groep scoort nu significant beter op de CITO-lvs-toetsen.’

De school heeft een metamorfose ondergaan. Al het meubilair voor de leerlingen en het personeel is vernieuwd. In de groepen 0, 1 en 2 hebben we multimediale touchscreens geplaatst valt te lezen op de homepage van Combinatie '70. Niet alleen het interieur van de school onderging een metamorfose. Door opbrengstgericht werken verbeterden de resultaten van 140 leerlingen

op het gebied van taal, rekenen en sociale competentie. Bij rekenen scoorde 60 tot 90 procent in groep 3 tot en met 6 onvoldoende. Nu scoort elke groep beter op de CITO-toets.

Leerlingen clusteren

De aanpak? ‘We maakten op advies van de CED-Groep een 4D van onze organisatie, ofwel: Data, Duiden, Doelen en Doen’, vertelt directeur Annemiek Dijkhuizen (zie kader). We begonnen met het beschrijven van vier rekenarrangementen: basis, talent, intensief en zeer intensief. In de basis leg je concreet vast welke lesstof je aanbiedt en hoe je dit doet: in doelen, vaardigheden en leertijd. Voorheen was de methode het uitgangspunt, nu zijn dat de doelen. Nog een verschil: we werken nu per vakgebied met een groepsplan voor alle kinderen in plaats van met individuele handelingsplannen. Ieder kind krijgt (basis)instructie, vervolgens die instructie of opdracht die het nodig heeft en die past bij het betreffende arrangement.’

‘Voor het maken van de groepsplannen hanteren we de analyse van de CITO-toets’, licht lerares Renée van Eijk van groep 6 toe. ‘Daarna clusteren we de leerlingen. Dit doen we twee keer per jaar. Leerlingen bij wie de resultaten opvallend afwijken van de methoderesultaten bekijken we uitgebreider. Hen plaatsen we in overleg met de intern begeleider in een ander dan het basisarrangement. Ook houden we bij het plaatsen rekening met het gedrag van de kinderen.’

Hoe ervaren leerlingen opbrengstgericht werken?

Renée van Eijk: ‘De kinderen in mijn klas zijn heel bewust aan het leren. Ik zie regelmatig kwartjes vallen als ze een nieuwe vaardigheid of strategie ontdekken of zelfs al beheersen. Elke rekenles start ik met een contextsom waarbij de kinderen zelf de juiste strategie uit het verhaal moeten halen. Sinds we dit doen, laten de leerlingen grote stappen zien in hun vaardigheid om verhaalsommen op te lossen. De kinderen hebben nu ook het vertrouwen dat ze rekenproblemen kunnen oplossen. Ze hebben zelf door dat hun resultaten omhoog gaan en dat het werk hen makkelijker afgaat. Dit stralen ze uit.’

Zeinab en Stephenie uit groep 6 hebben door dat hun resultaten omhoog gaan en het werk hen gemakkelijker afgaat.

Bottom-up-beleid

De nieuwe manier van werken geeft verfrissende inzichten. Dijkhuizen: 'Onze focus lag vooral op leerlingen die niet zo goed mee konden met hun klasgenoten. De rekenarrangementen waren daarom een échte eyeopener. Met ons bescheiden streven naar C-niveau deden we leerlingen tekort. Daar is verandering in gekomen. Leraren zijn zich nu bewust dat er speciale aandacht moet zijn voor getalenteerde kinderen. Dat kwam écht uit henzelf.' 'Een mooi voorbeeld van bottom-up beleid', aldus leerkracht Van Eijk. 'Het zelfstandig werken pakken we serieuzer aan. Zo kan ik de basisgroep serieus aan het werk zetten en mijn aandacht één kwartier per dag heel bewust richten op de leerlingen in het intensieve arrangement.'

Werken met vaardigheidsscores

Anders denken over onderwijs. Dat is volgens Van Eijk de grootste verandering: 'Ik denk nu vanuit doelen, en maak mijn leerlingen hiervan bewust. Dit doe ik door doelen op het bord te schrijven en hier elke les op terug te komen.' Ook een eyeopener voor Van Eijk was het werken met vaardigheidsscores. 'Waar wij gewend waren te denken vanuit de letter, heb ik geleerd doelen te stellen aan de hand van de vaardigheidsscores. Ik ben nu veel preciezer in het volgen van de ontwikkeling van leerlingen.' Tot slot: hoe nu verder? Doorgaan op de ingeslagen weg? 'Inderdaad', antwoordt Dijkhuizen. 'Nu we rekenarrangementen hebben, pakken we de draad

verder op met taal. We zijn bezig om begrijpend en technisch lezen volgens de methode van opbrengstgericht werken vorm te geven. En weet je?', constateert de directeur op de valreep, 'het is nu mogelijk om leerlingen zónder achterstand de overstap naar het voortgezet onderwijs te laten maken en ze naar een hogere vorm van onderwijs te laten uitstromen. Dat is toch prachtig?' ■

Opbrengstgericht werken in 4D

- Data:** Systematisch verzamelen van gegevens over de leeropbrengsten van leerlingen.
- Duiden:** Analyseren van de gegevens: wat betekenen ze en hoe ga je ermee aan de slag?
- Doelen:** Beschrijven welk onderwijs je gaat bieden op school. Ambities formuleren en passende onderwijsarrangementen ontwikkelen waarin alle leerlingen tot hun recht komen.
- Doen:** Voorwaarden scheppen voor een passend en uitdagend onderwijsaanbod, voldoende leertijd, een duidelijk onderwijsplan, activerende instructie en een leerkracht met een gezonde zelfreflectie.
Meer informatie: www.cedgroep.nl/ogw en h.geurts@cedgroep.nl

Aandacht voor taal

Bert Lammens
docent Nederlands

‘Laat kinderen een recept koken’

‘Leerlingen die in de brugklas komen, hebben vaak extra taalbegeleiding nodig. Sommige scores op het niveau van eind groep 6 van de basisschool. Wat doen jullie daaraan?, kregen we soms van collega’s te horen. Maar taalonderwijs beperkt zich niet tot de les Nederlands. Ook andere vakdocenten hebben een verantwoordelijkheid. Door kinderen het woord dat ze niet begrijpen uit te leggen en elkaar te laten uitleggen en door het lezen van teksten te stimuleren. Voor de bewustwording van collega’s is Taal Effect ook van belang. Het eerste jaar ligt de focus op woordenschat en begrijpend lezen met Nieuwsbegrip. Met informatieavonden proberen we ouders bij de taalontwikkeling te betrekken, zodat ook thuis het lezen doorgaat. Laat kinderen een recept koken, waardoor ze zich afvragen wat voor begrippen daar staan. Zo worden ze zich bewust dat taal niet op zichzelf staat, maar van belang is om een rekenopgave te begrijpen. Ook door zelf enthousiast te zijn over boeken probeer ik te bereiken dat leerlingen van antipathie naar sympathie voor lezen gaan. Dat werkt, merk ik.’

Shania Soekha (12)
brugklas havo/vwo

‘Sommige leerlingen doe je intellectueel tekort’

‘In 2010 zijn we gestart met Taal Effect. Uit het CED-rapport over de toetsresultaten op Diataal bleek dat we aan de onderkant van de Rotterdamse scholen scoorden. Een aantal leerlingen had een achterstand van twee jaar. Daarmee doe je hen intellectueel tekort. Niet goed kunnen lezen, maakt andere vakken ook moeilijker. Aan de hand van de toetsresultaten delen we alle brugklasleerlingen nu in niveaugroepen A (hoogste) tot en met E (laagste) voor een extra taaluur: het vaardigheden uur (vu). Hierin gebruiken we Nieuwsbegrip, een methode om begrijpend lezen te oefenen. De extra aandacht voor taal heeft effect. Leerlingen scoren bij volgende toetsafnames op het vereiste niveau of net daaronder. Ten opzichte van andere Rotterdamse scholen staan we nu netjes in de middenmoot.’

Stefanie Pattipeiluhu, taalcoördinator en docent Nederlands

heeft effect

Het taalniveau in Rotterdam ligt flink onder het landelijk gemiddelde. Om de taalbeheersing een impuls te geven, voerden drie grote schoolbesturen in die stad het project Rotterdams Taal Effect in. Hoe zijn de ervaringen op Thorbecke Prinsenlaan (havo/vwo)?

‘Lezen gaat iets beter door de vu-uren’

‘Aan het begin van het jaar kregen we een taaltoets. Er stonden vragen bij teksten over de gloeilamp en de keizer in China. Ook moesten we de betekenis geven van bepaalde woorden in een zin. Daarna zijn we in groepen verdeeld voor de vaardighedenuren. Je hebt groep A tot en met E en ik zit in D.

Tijdens de vu-uren krijgen we Nieuwsbegrip, waarbij we vragen over het nieuws beantwoorden en nieuwe woorden leren. Eerst lezen we de tekst en dan vertellen we de juf welke woorden we moeilijk vinden. Zij vraagt of iemand in de klas het woord kent en anders vertelt zij de betekenis. Bij het aftreden van premier Berlusconi ging het over flamboyant en womanizer. Dat laatste is een ander woord voor player. Het bespreken en uitleggen van moeilijke woorden is voor mij het belangrijkste. Lezen vond ik moeilijk en door de vu-uren gaat dat iets beter.’

Tekst Jaan van Aken

Beeld De Beeldredactie -

Jiri Büller

Wat is Taal Effect?

Rotterdams (Taal) Effect heeft de ambitie de taalprestaties van Rotterdamse leerlingen aanzienlijk te verbeteren. Door te werken met een gemeenschappelijke toets en open naar elkaar te zijn over ingezette acties en vorderingen kunnen schoollocaties elkaar inspireren. De CED-Groep heeft in het project een inhoudelijke en coördinerende rol. Drie Rotterdamse schoolbesturen betalen de ene helft van de kosten, de gemeente de andere helft.

Toetservice

Belangrijk onderdeel van Taal Effect is dat alle Rotterdamse scholen voor voortgezet onderwijs de diagnostische toets Diataal voor begrijpend lezen en woordenschat in de eerste en tweede klas afnemen. Onderzoekers van de CED-Groep analyseren en interpreteren de resultaten en adviseren scholen op het gebied van taalonderwijs. Projectleider Regine Bots: ‘Dat advies is afhankelijk van het beeld dat uit de toetsresultaten naar voren komt. Als 75 procent van de leerlingen zwak tot zeer zwak is in begrijpend lezen, moet je voor de hele klas extra uren en/of materialen inzetten. Als de groep uitvallers klein is, kun je vaak volstaan met een minder rigoureuze aanpak.’ Het toetsen is een prikkel om vooruitgang op taalgebied te boeken, merkt ze. ‘Rotterdam scoorde voor tekstbegrip eind vorig schooljaar bijna op landelijk niveau, terwijl de stad aan het begin van het schooljaar behoorlijk onder het gemiddelde zat.’

Woordenschat-onderwijs

Paul Scharff, voorzitter van het project Taal Effect en rector van het Erasmiaans Gymnasium in Rotterdam: ‘Het uiteindelijke doel van Taal Effect is professionelere leraren en betere taalprestaties van leerlingen. De impact is dat docenten erover nadenken hoe het onderwijsprogramma beter kan en wat ze van elkaar kunnen leren. Het woordenschatonderwijs kunnen we nog verbeteren. Rotterdamse kinderen groeien relatief vaak op in een milieu waar geen of weinig Nederlands wordt gesproken, ze het journaal niet kijken en geen krant lezen. De straat- en sms-taal beheersen ze prima, maar de schooltaal uitbreiden, is uiterst complex.’

Voor meer informatie: www.rotterdamstaaffect.nl;
r.bots@cedgroep.nl

Ik KHAN rekenen

Fijn om digitaal op de hoogte te blijven van je vorderingen als je traint voor een sportieve prestatie. Het stimuleert en daagt uit om het eigen resultaat te verbeteren. Het project 'Ik KHAN rekenen' voor het primair onderwijs werkt vergelijkbaar. Het Amerikaanse initiatief van *Salman Khan* biedt filmpjes die voor het vakgebied rekenen zijn vertaald en geordend in een overzichtelijke leerroute met opeenvolgende tests. Met 'badges' en 'energy points' krijgen leerlingen feedback op hun rekenprestaties, ze worden gemotiveerd en ze zijn doelgericht bezig. Bovendien kunnen ze hun eigen ontwikkeling bijhouden. De leerkrachten kunnen leerlingen met behulp van een geavanceerd dashboard volgen en zo nodig ondersteuning op maat geven. www.innovatieregeling.ikkhanleren.nl

Appsolute onderwijs must haves

MathBoard

Wat: sommen oplossen via optellen, aftrekken, vermenigvuldigen, delen, kwadrateren, machtsverheffen en worteltrekken.

Wie: voor kinderen in het basisonderwijs en de eerste klassen van het voortgezet onderwijs.

Voor meer informatie over deze en andere onderwijsapps, kijk op: www.apple.com/nl/education/apps

History: Maps of World

Wat: deze app bevat een leuke en leerzame verzameling historische landkaarten die een beeld geven van de wereld door de tijden heen.

Wie: voor leerkrachten en docenten in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Keuzever
in het

door

werk

30-60 minuten lezen

De hoogste PISA-score (Programme for International Student Assessment) voor leesvaardigheid wordt behaald door leerlingen die per dag 30 tot 60 minuten lezen. Leerlingen die per dag méér lezen halen juist lagere scores op leesvaardigheid.

Bron: *Jaarboek onderwijs in cijfers 2011*, CBS

De doorstroom van vmbo naar mbo blijft complex. Daarom heeft Stichting Lava Legato samen met het Zadkine Service Centrum en drie vmbo-scholen activiteiten opgezet om een juiste studie- en beroepskeuze te bevorderen. Aan de hand

3 vragen aan

Hanke Geurts, senior innovatie- en organisatieadviseur CED-Groep

Tekst Paulien de Jong

Beeld Shutterstock

Ontwikkelingsgericht werken is mooi maar hoe doe je dat met leerlingen van wie je weet: die komen niet verder dan groep 7?

'Daar komen ontwikkelingsperspectieven in beeld, ze dienen als basis voor het plannen van het leerstofaanbod en het volgen van de ontwikkeling van leerlingen. Speciaal (basis) onderwijs scholen moeten voor al hun leerlingen een ontwikkelingsperspectief opstellen. Leerkrachten in het basisonderwijs doen dat alleen voor leerlingen die maximaal het eindniveau van groep 7 behalen - en die niet de leerstof van groep 8 krijgen aangeboden. Het gaat dus om kinderen die naar het leerwegondersteunend-, het praktijk- danwel het voortgezet speciaal onderwijs uitstromen.'

Wat is de visie van de CED-Groep op het ontwikkelingsperspectief?

'Het opstellen van een OPP is geen eenmalig gebeuren, maar moet een vaste plek krijgen in de zorgstructuur van de school, in besprekingen maar ook binnen de onderwijsaanpak van een klas. De school brengt voor iedere leerling de ontwikkeling van alle vakgebieden in kaart, zoals technisch lezen, spelling, begrijpend lezen en rekenen/wiskunde - en volgt deze. Verloopt de ontwikkeling niet conform de verwachtingen, dan moet de leerkracht tijdig maatregelen nemen. Ook de sociaal-emotionele ontwikkeling is een belangrijke bouwsteen. Wat zijn iemands sterke en minder sterke kanten? En last but not least: kijk naar mogelijkheden en

kansen. Wat heeft een leerling nodig om de volgende stap in zijn of haar ontwikkeling te kunnen maken? Wat erin zit, móet eruit komen. Heb dus hoge verwachtingen, maar stel wel realistische doelen.'

Is er een verband met opbrengstgericht werken?

'Absoluut. Ook bij leerlingen met een ontwikkelingsperspectief geldt: benut de talenten van de leerlingen zo optimaal mogelijk en streef naar zo hoog mogelijke resultaten. Richt je onderwijs dus zo in dat je zoveel mogelijk tegemoet komt aan onderwijsbehoeften en mogelijkheden van alle leerlingen en passend bij de opgestelde uitstrooprofielen.'

heldering vmbo

leren

en

van werkbezoek van vmbo-leerlingen, training voor vmbo-decanen en -mentoren en een behoefte-inventarisatie onder twintig vmbo-scholen zijn activiteiten geformuleerd om uitval binnen het mbo-onderwijs te reduceren. Meer informatie via info@lava-group.com

Passend onderwijs heeft de ambitie om onderwijs op maat te zijn. Dat is alleen mogelijk als het onderwijs óók op maat van de leerkracht is. Het onderwijs moet praktisch uitvoerbaar zijn, anders span je het paard achter de wagen.

Bas de Koning, Eduniek

Duiden en Doen

In deze overzichtelijke uitgave geeft Chris Struiksmá uitleg over alle termen uit de nieuwe kwaliteitswetgeving. En handige tips over hoe u uw onderwijs kunt aanpassen. *Duiden en Doen* is vanaf april verkrijgbaar via de webwinkel van de CED-Groep: www.ced-groep.nl/webwinkel. Meer lezen over dit onderwerp? Ga naar: www.cedgroep.nl/opbrengstgerichtwerken -> publicaties

Hoe worden we een voldoende school?

In maart 2009 belandt de Prins Johan Friso School in Herkingen op de lijst met zeer zwakke scholen van de inspectie. De vliegende Brigade schiet te hulp.

Gelukkig was de weg naar verbetering al ingeslagen. De vervolgstappen zetten echt zoden aan de dijk. Twee jaar later, in april 2011, scoort de Prins Johan Friso School een stevige voldoende. 'Het is ons gelukt', zegt schooldirecteur Marleen Koppert. 'Maar dat betekent niet dat we nu achterover kunnen leunen.' Terug naar het begin. Het gaat niet goed met de dorpsschool. Wat volgens Koppert ontbreekt, is een cyclus van planmatig handelen. De onderwijskwaliteit wordt niet geborgd. 'We beginnen daarom met een capaciteitenonderzoek bij alle collega's, inclusief de directie. Een interim-bureau brengt duidelijk ieders kwaliteiten aan het licht.' Dit resulteert onder andere in een begeleidingstraject naar ander werk voor drie medewerkers.

Geen hoogdravende ideeën

De analyse die de inspectie van de school maakte, gebruikt Koppert als onderlegger voor een eigen verbeterplan. 'Stilstaan bij dingen waarin we het oneens waren met de inspectie heeft totaal geen waarde. Mijn focus lag direct op: hoe krijgen we het voor elkaar om

een voldoende school te worden?'

Hulp bij het onderdeel taalontwikkeling roept Koppert van buitenaf in. Er worden twee adviseurs van de CED-Groep ingezet vanuit de Vliegende Brigade (zie kader). Ze helpen om taalverwerving te integreren in het totale leeraanbod. Koppert: 'We brachten onze leerkrachten taaldidactische vaardigheden bij, wat vooral een kwestie van bewustwording was. De Vliegende Brigade kwam niet met hoogdravende ideeën, maar richtte zich op het primaire proces: hoe kunnen wij goed onderwijs geven, waar tenminste tachtig procent van de leerlingen van profiteert? We gingen te veel uit van zorgen over en problemen van leerlingen. Daar zochten we extra materiaal voor. Nu doen we dat anders. En we passen de kracht van herhaling toe. De focus ligt nu op de leeropbrengsten en hoe we deze kunnen verhogen.'

Activeren in plaats van compenseren

Er kwam veel op de leraren af. Vooral dat vond Paul Knops moeilijk aan het hele traject. Hij geeft les aan 22 leerlingen uit groep 6, 7 en 8. 'Het stempel van een zwakke school zorgde voor een enorme drive om goed te worden.' Videobegeleiding was een goed middel. Aanvankelijk stond het team daar wat huiverig tegenover. 'Je betreft zo'n oordeel over je school toch snel op jezelf, je denkt dat jij verkeerd lesgeeft. Maar bij het terugkijken van de video gaat het niet over wat je verkeerd doet, maar over wat je goed doet. Daar wordt op voortgebouwd.'

Een grote verandering die in het lesgeven is doorgevoerd? 'We compenseren niet langer, maar activeren. Als leraar ligt het in je aard om te helpen, te compenseren. Maar het werkt veel beter als je kinderen activeert om zelf een probleem aan te pakken. Bij spelling bijvoorbeeld, laat ik de kinderen daarom veel in groepjes werken. Ze leren elkaar nieuwe woorden, ze geven elkaar dicteertjes.'

De Vliegende Brigade

Zeer zwakke scholen gelden als maatschappelijk onaanvaardbaar. De Vliegende Brigade is een initiatief van het ministerie van OCW om deze scholen zodanig te ondersteunen dat zij binnen één jaar van het predicaat zeer zwak af zijn. De vliegeniers werken met de speciaal ontwikkelde modules voor datagestuurde onderwijsverbetering van de CED-Groep. Sinds 2011 is de Vliegende Brigade onderdeel van het programma Goed worden, Goed blijven van de PO Raad.

'We zijn regisseur!'

Maximale opbrengsten voor zoveel mogelijk leerlingen. Dát is verrassend fijn werken, vinden groep 4-leerkrachten Elise Jongeling en Karin van Scherpenzeel van de Driekoningenschool in De Meern.

Eva* is een sociaal meisje, ze helpt iedereen en kan buitengewoon goed tekenen. Begrijpend lezen kost haar veel moeite. Imran* is druk en kan zich moeilijk concentreren, maar hij rekent als de beste. Ook dit jaar zijn de verschillen in groep 4 groot. 'Ieder kind vraagt op zijn manier aandacht', zegt Elise Jongeling. 'En de niveaus lopen flink uiteen', vult collega Karin van Scherpenzeel aan. 'De jongste leerling is net zeven, de oudste bijna negen jaar. Dit gegeven alleen al schreeuwt om passend onderwijs.'

Optimaal leerklimaat

Het team van de Driekoningenschool werkt een aantal jaar adaptief, als het in 2011 hoort van Verrassend Passend, een nieuwe aanpak voor passend onderwijs van Edunie. De aanpak geeft scholen handvatten om een optimaal leer- en ontwikkelklimaat voor kinderen te creëren. Kern van de aanpak is dat Elise en Karin gaan lesgeven op basis van drie arrangementen: top, basis en intensief. Tijdens een rekenles werkt een groepje kinderen bijvoorbeeld de stof verkort door en krijgt daarna verdiepende opdrachten. Een andere groep krijgt juist verlengde instructie over de basisstof.

Dat ze in verschillende niveaugroepen werken, is voor de kinderen heel gewoon. 'Daarmee creëren we een omgeving waarin leerlingen zich veilig en geaccepteerd voelen', zegt Karin.

Denken in mogelijkheden

Als de school een aantal jaren achter elkaar matig scoort op de Cito Spelling, is de tijd rijp om meer te halen uit passend onderwijs. Een bijeenkomst Verrassend Passend maakt 'kartrekkers' Elise en Karin razend enthousiast. 'We zijn meer inhoudelijk gaan werken en zelf invulling gaan geven onze lessen! Als je denkt in mogelijkheden - ja, ja, het klinkt cliché - zie je gelijk kansen voor je eigen groep. Zoals

zelfstandig werken, leerlingen hun eigen werk laten nakijken, herhalingsstof aanbieden.' De aanpak maakt de leerkrachten bewust van hun kundigheid en ervaring. 'Ik werk sinds die tijd meer naar eigen inzicht', ervaart Elise. 'Met sommige taalopdrachten ga ik de diepte in, andere sla ik juist over. Dat geeft meer uitdaging en maakt je écht regisseur van de les (methode).'

Andere overlegstructuur

Passend onderwijs gaat ook buiten het klaslokaal door. De overlegstructuur op school werd aangepast. De bouwvergaderingen zijn teruggebracht van acht naar vier keer per jaar. 'We zaten met een té grote groep mensen om echt diep in te gaan op onderwijsinhoudelijke ontwikkelingen', licht Elise toe. Karin: 'Nu is er duidelijk onderscheid tussen de bouwvergadering - met organisatorische items en twee keer per maand parallelverleg over inhoudelijke thema's.' We zijn er net mee gestart, maar de stappen voelen goed. Dankzij een bruisend team dat niet te beroerd is om in actie te komen.'

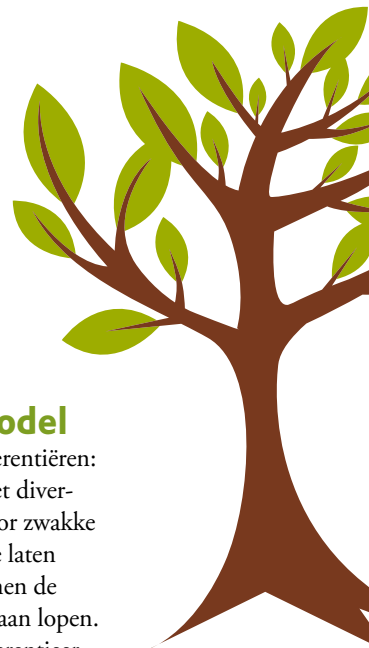
**De namen van de leerlingen zijn vanwege privacy gefingeerd.*

5 x duidelijk

Leerstandaard, referentieniveau, differentiatie-model. De ene na de andere ingewikkelde term doet zijn intrede in het onderwijs. Ziet u door de bomen het bos nog? Chris Struiksma, senior onderzoeker bij de CED-Groep, zet de vijf belangrijkste (nieuwe) eisen voor het basisonderwijs in 2012 op een rij.

1. Referentieniveaus

De referentieniveaus, die zijn uitgewerkt voor taal en rekenen/wiskunde, zijn sinds augustus 2010 verplicht. Ze beschrijven wat leerlingen op die gebieden moeten kennen en kunnen, op een bepaald moment in hun schoolloopbaan. Het eerste referentiepunt is eind groep 8. Een kind moet dan bijvoorbeeld weten wat bij rekenen de noemer en deler van een breuk is.

2. Leerstandaarden

De referentieniveaus staan vast, maar door te streven naar een hogere of lagere leerstandaard kunnen scholen zelf bepalen hoeveel leerlingen aan die maat voldoen. Met leerstandaarden spreekt een school af wat leerlingen voor elk vak aan het eind van elk jaar moeten beheersen. Voorheen begon een leerkracht met een methode op bladzijde 1 en moest hij aan het eind van het jaar het boek uit hebben. Nu stel je een doel vast waar je met de kinderen naartoe werkt. Bijvoorbeeld wat driekwart van de leerlingen voor rekenen aan het eind van groep 8 moet beheersen. Van daaruit terugdenkend kom je op standaarden voor alle leerjaren.

3. Ontwikkelingsperspectief

Voor zorgleerlingen stelt de school een ontwikkelingsperspectief vast, een voorspelling van wat een leerling op de basisschool gaat leren. Ook het ontwikkelingsperspectief is nauw verbonden met de leerstandaarden. Het bevat namelijk de doelen voor alle leergebieden die een leerling moet beheersen om door te kunnen stromen naar het type vervolgonderwijs dat de school verwacht. Als de meest waarschijnlijke vervolgopleiding VMBO-T is, dan is het ontwikkelingsperspectief door de leraar af te leiden van de instroomeisen die voor dat type voortgezet onderwijs gelden.

4. Differentiatie-model

Er zijn twee manieren van differentiëren: divergent en convergent. Bij het divergente model differentieer je door zwakke leerlingen langer over de stof te laten doen waardoor de niveaus binnen de groep steeds verder uit elkaar gaan lopen. Bij het convergente model differentieer je door zwakke leerlingen uit de leerstof alleen die onderdelen te geven die passen bij hun ontwikkelingsperspectief en relevant zijn voor hun uitstroombestemming. Stel een groep 7-leerling heeft een rekenvaardigheid die vergelijkbaar is met leerlingen uit groep 5. In het convergente model krijgt de leerling met intensieve begeleiding en instructie de stof van groep 7, maar alleen de stof die er voor zijn vervolgopleiding toe doet. Bij het divergente model krijgt hij de leerstof van groep 5. Hierdoor blijven zwakke leerlingen altijd op hun eigen niveau werken, hebben ze niemand om zich aan op te trekken en leren ze ook niet die onderdelen uit de stof van de hogere leerjaren die voor hun vervolgopleiding belangrijk zijn.

5. Leerlijnen bij leergebied overstijgende kerndoelen

Voor de meeste leerlingen die in de problemen komen, liggen de onderwijsbelemmeringen niet bij taal en rekenen, maar in het gedrag. Leerlingen kampen bijvoorbeeld met impulsief en storend gedrag en missen bepaalde sociale vaardigheden. Daarom is het juist voor deze kinderen belangrijk om ook op dat vlak leerlijnen op stellen. Als daar geen aandacht voor is, gaan ze met minder vaardigheden naar het vervolgonderwijs dan waar de middelbare school bij binnenkomst van uitgaat. ■

In 'Duiden en Doen voor het basisonderwijs' (april, 2012) legt Chris Struiksma nog meer ingewikkelde termen uit.

